

GRIPPGA QARSHI QO‘LLANILADIGAN PREPARATLARNING NOJO‘YA TA’SIRLARI VA ULARNING FARMAKOLOGIK ASOSLARI

Rahimova Mohinur Azmiddin qizi

Samarqand davlat tibbiyot universiteti, Pediatriya fakultetining 3-bosqich talabasi
+998507766372 / mohinurrahimova440@gmail.com

Istamova Sitora Ne‘matovna

Ilmiy rahbar: Samarqand davlat tibbiyot universiteti,
Farmakologiya kafedrası assistenti
Samarqand, O‘zbekiston

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18655226>

Tadqiqot maqsadi: Grippga qarshi qo‘llaniladigan antiviral preparatlarning nojo‘ya ta’sirlarini aniqlash, ularning yuzaga kelish mexanizmlarini farmakologik nuqtai nazardan baholash, hamda ushbu nojo‘ya reaksiyalarning preparatlarning farmakodinamikasi, farmakokinetikasi va bemorlarning individual xususiyatlari bilan bog‘liqlik darajasini o‘rganish.

Tadqiqot materiali va usullari: Tadqiqotga mavsumiy gripp bilan kasallangan va antiviral davolash (oseltamivir, zanamivir, baloksavir yoki rimantadin) qabul qilgan **78 nafar bemor** jalb etildi. Bemorlarning barchasi ambulator yoki statsionar sharoitda kuzatilib, ular orasida **oseltamivir qabul qilganlar – 42 nafar (53,8%), zanamivir – 14 nafar (17,9%), baloksavir – 12 nafar (15,3%), rimantadin – 10 nafar (12,8%)** bemorni tashkil etdi. Antiviral preparatlar **standart klinik protokollar** asosida qo‘llandi. Yosh tarkibi bo‘yicha bemorlar quyidagicha taqsimlandi: **15–25 yosh – 11 nafar (14,1%), 26–45 yosh – 39 nafar (50,0%), 46–70 yosh – 28 nafar (35,9%)** bo‘lib, o‘rtacha yosh **38,7±2,1 yilni** tashkil etdi. Jinsga ko‘ra, **42 nafar erkak (53,8%)** va **36 nafar ayol (46,2%)** kuzatildi. Antiviral dori vositalarining nojo‘ya ta’sirlari yosh va jins guruhlari bo‘yicha alohida baholandi. Tadqiqotda nojo‘ya ta’sirlar **FAERS, WHO Pharmacovigilance** mezonlari asosida “yengil”, “o‘rta” va “og‘ir” darajalarga ajratildi. Har bir bemorda kuzatilgan klinik simptomlar maxsus so‘rovnoma yordamida qayd etildi. Laborator tekshiruvlar tarkibiga umumiy qon tahlili, jigar fermentlari (ALT, AST), kreatinin, C-reaktiv oqsil kirgan bo‘lib, tekshiruvlar antiviral qabul qilishdan oldin va qabul qilingandan keyin 5–7 kun oralig‘ida o‘tkazildi. Instrumental tekshiruvlardan EKG, pulsoksimetriya va zarur hollarda o‘pka rentgenografiyasi ishlatildi. Bemorlarning holati grippning og‘irlik darajasiga ko‘ra (yengil, o‘rta og‘ir, og‘ir) tasniflandi. Nojo‘ya ta’sirlar antiviral preparatlarning **farmakodinamik xususiyatlari, farmakokinetik profili**, shuningdek bemorlarda mavjud bo‘lgan komorbid holatlar bilan bog‘liq holda tahlil qilindi. Olingan barcha ko‘rsatkichlar statistik dasturlar yordamida qayta ishlanib, nojo‘ya ta’sirlarning chastotasi, og‘irlik darajasi va preparat turlari bilan bog‘liqligi baholandi.

Natijalar: Tadqiqotimizda antiviral preparat qabul qilgan bemorlar orasida eng ko‘p uchragan nojo‘ya ta’sir turi – **oshqozon-ichak trakti shikoyatlari (57,7%)** ekanligi aniqlandi. Ulardan **ko‘ngil aynishi (38,5%), qusish (17,9%), qorin og‘riqlari (19,2%), ich ketishi (11,5%), meteorizm (22,1%)** kabi belgilar kuzatildi. Ushbu simptomlar asosan **oseltamivir** va **rimantadin** qabul qilgan bemorlarda ko‘proq qayd etildi, bu esa preparatlarning ichakda metabolizmga uchrashi va qusish markaziga qisman ta’siri bilan izohlanadi. Respirator tizimga oid nojo‘ya reaksiyalar **zanamivir** ingalyatsiyasi qabul qilgan bemorlarda ko‘proq kuzatilib, **bronxospazm (8,9%), yo‘tal kuchayishi (11,2%), hansirash (7,6%)** kuzatildi. Bu

o'zgarishlar dori aerosol shaklida qo'llanilganda bronxial retseptorlarni bevosita qo'zg'atish bilan bog'liq ekanligi aniqlandi. Markaziy asab tizimi tomonidan kuzatilgan nojo'ya ta'sirlar umumiy bemorlarning 25,6% ida qayd etilib, ular orasida **bosh og'rig'i (16,7%), bosh aylanishi (9,0%), uyqusizlik (7,7%),** kam hollarda esa **bezovtalik yoki ruhiy o'zgarishlar (3,8%)** kuzatildi. Ushbu simptomlar ko'proq **oseltamivir** va **rimantadin** bilan bog'liq bo'lib, preparatlarning asab tizimiga o'tuvchi metabolitlari va M2 kanallariga ta'sir mexanizmi bilan bog'liqligi aniqlandi. Allergik reaksiyalar (teri toshmalari, qichishish, yengil toshma) **14,1%** bemorlarda qayd etildi. Ularning ko'pchiligi **baloksavir** qabul qilgan bemorlarda kuzatilib, immunogen komponentlarga individual sezuvchanlik bilan bog'liq bo'ldi. Tahlillar ko'rsatishicha, nojo'ya ta'sirlarning rivojlanishi antiviral preparatlarning **farmakodinamik xususiyatlari, metabolik yo'llari, selektivligi,** shuningdek bemorlarda mavjud bo'lgan **yosh, jins, komorbid kasalliklar** bilan uzviy bog'liqdir. Neyrominidaza ingibitorlari oshqozon-ichak shikoyatlarini ko'proq chaqirgan bo'lsa, ingalyatsion preparatlar ko'proq respirator nojo'ya reaksiyalarni chaqirdi, adamantanlar esa neyropsikik simptomlar bilan bog'liq bo'ldi. Olingan natijalar grippga qarshi farmakoterapiyada **shaxsiy yondashuv** zarurligini, hamda bemorlarda nojo'ya ta'sirlar profilini oldindan baholash muhimligini tasdiqlaydi.

Xulosalar: Tadqiqot davomida quyidagi xulosalar shakllandi:

1.Grippga qarshi antiviral preparatlarni qabul qilgan bemorlarni baholashda farmakologik standartlariga muvofiq ravishda **nojo'ya ta'sirlarni aniqlash uchun maxsus so'rovnomalar,** klinik kuzatuv, laborator ko'rsatkichlar (jigar fermentlari, gematologik profil) va zarur hollarda **respirator funksional tekshiruvlarni** majburiy ravishda qo'shish lozim.

2.Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, antiviral preparatlarga oid nojo'ya ta'sirlarning chastotasi va og'irlik darajasi preparat turiga, ularning **farmakodinamik va farmakokinetik xususiyatlariga,** shuningdek bemorlarning yosh, jins, komorbid holatlar kabi individual omillariga bevosita bog'liqdir. Neyrominidaza ingibitorlari ko'proq oshqozon-ichak shikoyatlarini, ingalyatsion dori shakllari respirator simptomlarni, adamantanlar esa markaziy asab tizimi reaksiyalarini chaqirishga moyil bo'ldi.

3.Grippni davolashda antiviral vositalarni qo'llash jarayonida nojo'ya ta'sirlarning oldini olish va kamaytirish uchun **individual yondashuvga asoslangan farmakoterapiya,** preparat dozasini to'g'ri tanlash, bemorlarni muntazam klinik nazoratda ushlab turish, shuningdek zarur hollarda simptomatik terapiyani qo'llash tavsiya etiladi. Antiviral preparatlar fonida paydo bo'ladigan nojo'ya reaksiyalarni erta aniqlash ularning og'irlashuvining oldini olishda muhim omil hisoblanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 3 iyun, Jismoniy tarbiya va ommaviy sportni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3031-son, 2018 yil 5 martdagi "Jismoniy tarbiya va sport sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi / WWW. Lex.uz
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-dekabr, futbolni rivojlantirishni mutlaqo yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida PF-5368-sonli farmonini / WWW. Lex.uz.
3. Artikov A.A. Alimjanov S.I. Shukurova Sh.T. Futbolchilarning mashg'ulot jarayonida pedagogik nazorat. Uslubiy qo'llanma Toshkent. 2014 y. 62 b.

4. Bekturov O.Yo. Yosh futbolchilarning nazariy bilimlarni oshirish. Uslubiy qo'llanma. Toshkent. 2013y. 35 bet.